

A vibrant, stylized illustration of a garden scene. In the center, a grey bird with a yellow beak and a yellow tail is shown in profile, facing right. Above it, a smaller green bird with a yellow beak is perched on a branch. To the right, a larger grey bird with purple and orange accents on its wings is perched on a branch. The background is filled with various green leaves, small purple flowers, and large, light-colored seed heads. The overall style is soft and artistic.

3. Yhteyden rakentaminen ja jaettu ilo

Vuorovaikutus on lapsen kehityksen kulmakivi

- Kehitysvammaisen lapsi on ensisijaisesti *lapsi* – ainutlaatuinen oma persoonansa diagnoosien takana.
- Lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa – ei sisältäpäin.
- Lapsella on tarve saada *resonanssin* kokemus -> millä keinoin hän saa sen? Saako lapsi vastauksen lähettämänsä viestiin?
- Kohtaaminen on olennaista: esimerkiksi kivun kokemisen hetkellä saatu myötätunto muuttaa kivun kokemusta.
- Ihminen voi saada arvon vain toiselta ihmiseltä – lapsi voi saada arvon useimmiten vain vanhemmalta.
- *Arvottomuuden tunne* on yksi tuhoisimmista tunteista, jota ihminen voi kokea. Ulkopuolisuuden tunne synnyttää pahantahtoisuutta.
- Kun autistinen lapsi erotetaan vanhemmistaan, hänen stressivasteensa nousevat yhtä korkeiksi kuin tavanomaisesti kehittyneiden lasten --> **autismikirjon lapsi kaipaa läheisyyttä, vaikka ei osaa sitä näyttää!**
- Mikä on lapselle luontevin tapa olla yhdessä?

Vuorovaikutuksen perusta

- Lapsen ja vanhemman **tunnesuhde** on kasvatuksen perusta, jota kehittämällä lapsen käyttäytymiseen vaikuttaminen yleensä helpottuu.
- Tunnesuhteen pohjana on **kiintymyssuhde**, jonka lapsi muodostaa häntä hoivaaviin vanhempiin kolmen ensimmäisen vuoden aikana.
- Vuorovaikutukseen liittyy kielen lisäksi esimerkiksi katsekontakti, eleet, ilmeet ja fyysinen kontakti. Usein ne tukevat verbaalista ilmaisua, mutta vuorovaikutus voi rakentua myös pelkästään niiden varaan.
- **Sanaton vuorovaikutus** on erityisen tärkeää varhaisessa kehitysvaiheessa olevalle lapselle.
- **Yhteyden rakentaminen** on erityisen tärkeää autismikirjon lasten kanssa – sen avulla lapsi ”saadaan kiinni”, jotta vuorovaikutus voi onnistua.

Kasvatuksen viisi vuorovaikutustapaa

- Haastavat kasvatustilanteet voivat johtaa *negatiivisen vuorovaikutuksen kehään*, joka yleensä vain lisää haastavaa käyttäytymistä.
- Haastavissa kasvatustilanteissa kasvattajalla voi olla erilaisia vuorovaikutustapoja:
 - Lämmin
 - Tekninen
 - Ristiriitainen
 - Välttelevä
 - Etäinen
- Vuorovaikutustavat esiintyvät tilannekohtaisesti, eikä tietty tapa toimia ole ominainen yksittäiselle aikuiselle joka tilanteessa. Näihin vaikuttavat myös hetkeen liittyvät elementit, kuten vanhemman väsymys. (Ahonen, 2017)

Lämmin vuorovaikutustapa

- Syvä sitoutuminen vuorovaikutukseen lapsen kanssa, kiireetön kohtaaminen.
- Ymmärrys siitä, ettei lapsi käyttydy tahallaan hankalasti.
- Lapsen voimakkaisiin tunteisiin vastataan ensi sijassa lämpimän empaattisesti, ei rankaisemalla.
- Pyritään tunnistamaan lapsen tarpeita.
- Lapsi saa olla oma itsensä ja hyväksytty juuri sellaisena kuin on.
- Vanhempi on kosketuksissa itseensä kasvattajana ja arvio toimintansa hedelmällisyyttä.

- Yritä palauttaa mieleen yksittäinen kasvatustilanne, joka oli luonteeltaan lämmin. Muistele, mitä teit tilanteessa? Yritä aistia uudelleen tuon tilanteen lämmin ilmapiiri. Miten se vaikutti sinuun ja miten se vaikutti lapseen?

- Pohdi vielä, miksi tilanne oli luonteeltaan niin lämmin? Mitkä tekijät johdattivat siihen? Miten oma toimintasi vaikutti myönteisen tilanteen syntymiseen?

Ristiriitainen vuorovaikutustapa

- Vanhemman sitoutuminen vuorovaikutukseen vaihtelee.
 - Tilanteen alussa aikuinen on lämmin, mutta sen edetessä vuorovaikutuksen laatu heikkenee selvästi.
 - Tunnistaa toisinaan toimimattoman vuorovaikutuksen ja muuttaa lennosta toimintatapaansa lapsen tarpeisiin paremmin vastaavaksi.
 - Ei aina tunnista lapsen tarvetta pitkäkestoiseen tukeen.
-
- Palauta mieleesi kasvatustilanne, jonka aikana olet tiedostanut ettei lapselle tarjoamasi tuki ole riittävää. Millaisia viestejä lukemalla tunnistit riittämättömän tuen?

Tekninen vuorovaikutustapa

- Aikuinen toimii näennäisesti pedagogisesti johdonmukaisella tavalla.
 - Tukeutuu mustavalkoisesti ennalta päättämiinsä suunnitelmiin ja sääntöihin.
 - Kadottaa aidon tunneyhteyden lapseen osittain.
 - Antaa positiivista palautetta, mutta palautteella ei ole yhteyttä lapsen myönteisempään käytökseen.
 - Selvittää haastavia kasvatustilanteita mekaanisesti.
-
- Pohdi kasvatuksellisia rutiineja, joita toteutat. Tarkastele tämän jälkeen rutiineja yksi kerrallaan armollisesti ja hyväksyvästi, mutta tuoreesta näkökulmasta. Mieti, mikä tarkoitus rutiinilla on? Palveleeko se lapsen etua parhaalla mahdollisella tavalla? Mitä haittaa rutiinista on?

Välittelevä vuorovaikutustapa

- Aikuinen välittelee haastavia kasvatustilanteita erityisesti aggressiivisesti tai uhmakkaasti käyttäytyvien lasten kanssa.
 - Saattaa aluksi sitoutua vuorovaikutukseen, mutta poistuu kesken kaiken tilanteesta.
 - Turhautuu ratkaisemaan samanlaisina toistuvia haastavia kasvatustilanteita.
 - Kokee neuvottomuutta ja riittämättömyyttä vaativassa tilanteessa.
 - Siirtää vastuuta mielellään toiselle aikuiselle.
-
- Jokainen vanhempi kohtaa tilanteita, jotka tuntuvat ylittävän voimavarat. Millaiset kasvatustilanteet kuormittavat sinua eniten? Mikä tilanteessa on kuormittavinta? Miten kuormittavuutta voitaisiin vähentää?

Etäinen vuorovaikutustapa

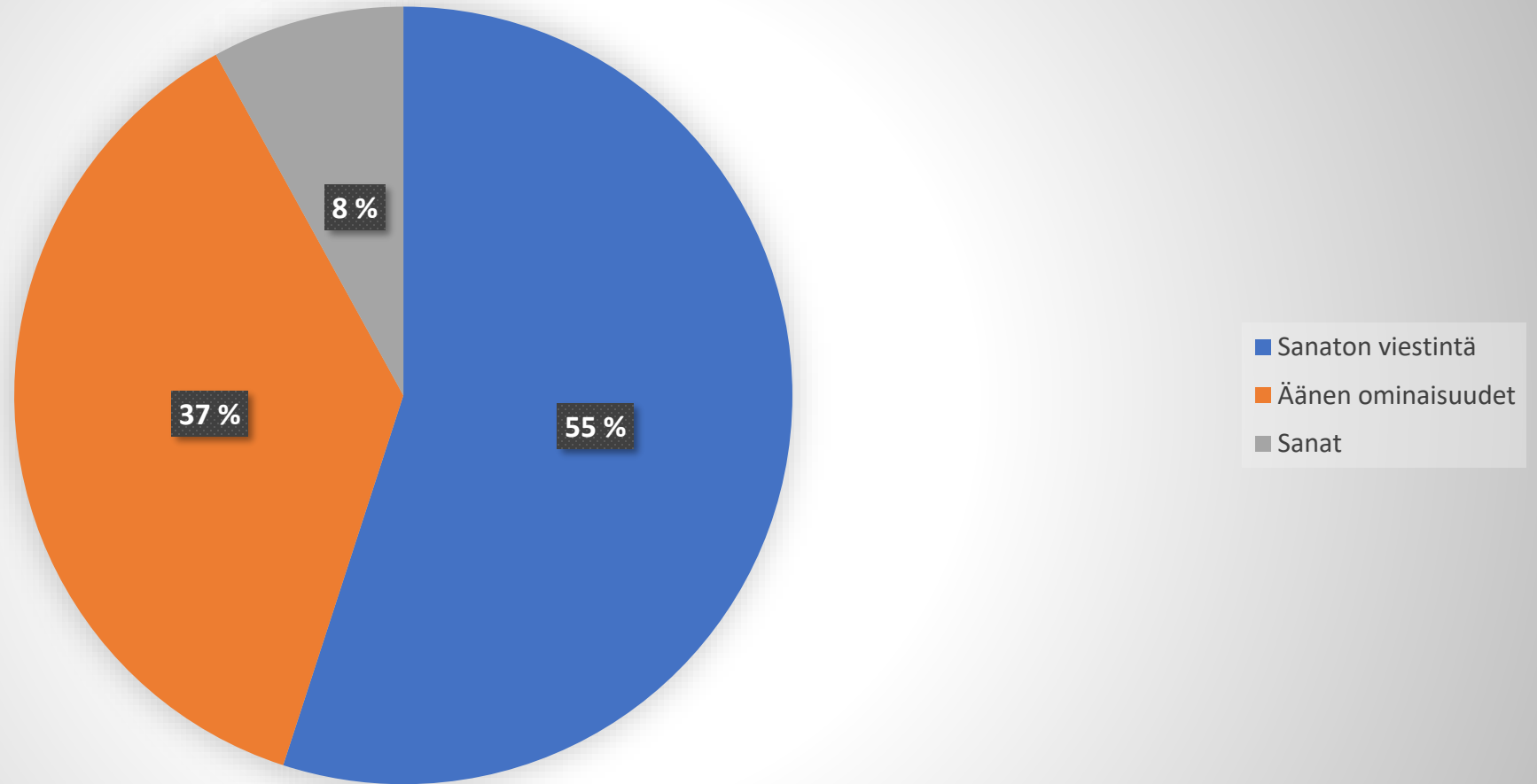
- Aikuinen on viileä ja etäinen.
 - Ei hakeudu aitoon vuorovaikutukseen lapsen kanssa.
 - Ohjaa lapsia kielloilla ja komennoilla.
 - Ei ole kiinnostunut lapsen yksilöllisistä tarpeista, ajatuksista ja kokemuksista.
 - Huomaa lapsen haasteet, mutta ei onnistumisia.
-
- Palauta mieleesi lapsuutesi kokemus tilanteesta, jossa sinut on kohdattu etäisesti. Missä tilanne tapahtui? Mistä tilanne käynnistyi ja mihin se päättyi? Entä nyt aikuisena? Mitä haluaisit sanoa itsellesi lapsena?

Aidot kohtaamisen hetket vaikuttavat lapsen käsitykseen itsestä

- Vanhemmuus ei ole vain yksisuuntaista vaikuttamista lapseen, vaan tapahtuu aina *vuorovaikutuksessa* juuri *tietyn* lapsen kanssa.
- Vanhemman ja lapsen suhteessa vaikuttaa aina myös vanhemman oma kiintymyshistoria.
- Myönteinen vuorovaikutus lapsen kanssa on suurimmaksi osaksi *sanatonta viestintää*, jota erityisesti varhaisessa kehitysvaiheessa oleva lapsi tulkitsee paljon tarkemmin kuin sanallisia viestejä.
- Lapselle tärkeäksi kokemisen tunne syntyy siitä, että vanhempi iloitsee lapsesta.
- Se, mitä lapsi kuulee itsestään puhuttavan, muodostuu hänen sisäiseksi äänekseen.
- Lapsen määrittely haastavaksi voi toimia itsensä toteuttavana ennusteena. Tämä toimii myös toisin päin -> myönteisten asioiden kuuleminen itsestään voi muuttua myönteiseksi käyttäytymiseksi.
- **Pienet, aidot kohtaamisen hetket** ovat riittävän hyvää vanhemmuutta!

Vuorovaikutus tunnepitoisessa tilanteessa

(Lähde: Avekki -koulutus- ja toimintatapamalli väkivaltatilanteiden ehkäisyyn ja hallintaan, Savonia.)

Pohdi mielessäsi...

- Milloin olet iloinnut lapsesta ja hänen olemassaolostaan?

Keskustelu

- Kuka sinusta iloitsi, kun olit pieni lapsi?
- Mitä olet tämän ihmisen kanssa tehnyt?
- Millaisia ovat oman lapsuuden mukavimmat tai vahvimmin säilyneet muistikuvat?

Myönteinen vuorovaikutus ja jaetun ilon kokemukset

- Lapselle on tärkeää saada kahdenkeskistä aikaa vanhemman kanssa. Se vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä kiintymyssuhdetta.
- Lapsen yhteistyöhalukkuus ja totteleminen paranee, kun lapsen ja vanhemman välillä vallitsee myönteinen tunneyhteys.
- Lapsella ei välttämättä ole keinoa ilmaista tarvitsevuuttaan vanhempaa kohtaan, vaan se voi ilmetä esimerkiksi huomion hakemisena tai haastavana käyttäytymisenä.
- Vaikeudet vuorovaikutusleikissä EI tarkoita, etteikö lapsi tarvitsisi vuorovaikutusta! Leikki on tärkeää!
- Leikissä lapsi voi opetella vuoronvaihtoa ja toisto luo turvallisuuden tunnetta.
- Mene sinne, missä lapsen on luontevinta olla.
- Mukauta oma toimintasi lapsen tasolle.

Voimauttava vuorovaikutus on oppimista yhdessä olemalla

- **Voimauttava vuorovaikutus** perustuu vanhemman ja lapsen väliseen (sanattomaan) vuorovaikutukseen ja vahvistaa kehitysvammaisen ja autismikirjon lapsen kehitystä.
- **Parantamalla vuorovaikutussuhteiden laatua** voidaan parantaa sekä autististen ihmisten että muiden perheenjäsenten elämänlaatua.
- Voimauttavassa vuorovaikutuksessa itse prosessi on tuloksia oleellisempaa. Uuden oppimista tapahtuu pitkin matkaa. **Matka on päämäärää tärkeämpi.**

Lapsi, jolla on vaikeuksia vuorovaikutuksessa TARVITSEE vuorovaikutusta aivan samaan tapaan kuin ihmiset, joilla on hengitysvaikeuksia TARVITSEVAT happea.

Voimauttavan vuorovaikutuksen periaatteet

- *Vanhempi virittäytyy lapseen*
- *Yhteinen nautinto - kahdenkeskistä laatuaikaa*
- *Vanhempi on responsiivinen: esim. jäljittelee lapsen toimintaa.*
- *Vanhempi pysyy pääasiassa sivussa ja odottaa lapsen tekevän asioita.*
- *Vanhempi on rentoutunut ja kiireetön.*
- *Vanhempi rakentaa sisällön ja toiminnan virtauksen reagoimalla siihen, mitä lapsi tekee.*
- *Katsomista ja odottamista sekä TAUKOJA on paljon.*
- *Lopetetaan, kun lapsi on saanut tarpeekseen.*

Voimauttavan vuorovaikutuksen hyötyjä

- *Lohdutuksen saaminen läheiseltä henkilöltä **alentaa kortisolitasoja** ja rauhoittaa.*
- *Voi **vähentää kroonista stressiä ja ahdistuneisuutta***
- *Voi **vahvistaa ”lepää ja sulata” –vastetta**, joka on usein autismikirjon ihmisillä heikko. Se voi helpottaa rentoutumista, ruoansulatusta, oppimista ja leikkimistä.*
- *Autismiin liittyvä **oksitosiinin puute** saattaa tehdä sosiaalisen yhdessäolon vaikeaksi. Voimauttava vuorovaikutus helpottaa yhdessäoloa ja mahdollisesti lisää oksitosiinin tuotantoa.*

Yhteyden rakentaminen lapseen

- **Ohjaamaton leikki** on tapa tarjota lapselle jakamatonta huomiota. Osallistu leikkiin ilman opastusta ja ole kiinnostunut siitä, mitä lapsi tekee. Jos lapsi alkaa käyttäytyä huonosti, todetaan rauhallisesti että yhteinen tekeminen päättyy.
- **Vuorovaikutusleikit** perustuvat lapsen ja vanhemman läheisyyteen. Katse, kosketus, liike, ilmeet ja eleet ovat tärkeitä. Niissä toteutuva aito läsnäolo luo lapselle vahvoja tunnemuistoja, jotka varastoituvat aivoihin kaikkein vahvimmin. Vuorovaikutusleikkien avulla voidaan luoda jopa korjaavia kokemuksia.
- Niissä hetkissä, kun aikuinen on läsnä aidosti, lapsi tekee johtopäätöksen:

”Tuo nauttii mun kanssa olemisesta, olenkin varmaan aika ihana!”

Vuorovaikutusleikki

- Vuorovaikutusleikissä korostuu kohtaaminen tunnetasolla, minkä on tutkimuksissa todettu vaikuttavan aivojen kehittyviin rakenteisiin.
- Muutama minuutti riittää.
- Kiinnitä huomiota katsekontaktiin.
- Lasta voi houkuttaa leikkiin, mutta ei pakottamalla, vaan leikkisyyden säilyttäen.
- Jos vuorovaikutus on ollut pitkään kielteistä, on odotettavissa että lapsi aluksi vastustaa leikkejä ja erityisesti hoivaamista; silloin on hyvä keskittyä yhteyttä rakentaviin leikkeihin (ks. vuorovaikutusleikkiopas).

Kotitehtävä

- Yksi pidempi (n. 15 min.) ohjaamaton leikkihetki lapsen kanssa. Kirjoita lyhyesti, miten sait tämän ajan järjestettyä ja mitä teitte? Miten lapsi suhtautui?

Kirjallisuutta

- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. PS-kustannus.
- Avekki -koulutus- ja toimintatapamalli väkivaltatilanteiden ehkäisyyn ja hallintaan, Savonia.
- Jernberg, A. & Booth, P. 2003. Theraplay. Vuorovaikutusterapian käsikirja. Helsinki: Psykologien kustannus.
- Korhonen, S & Holopainen, L. 2015. Vanhempana vahvemmaksi – kohti myönteistä vuorovaikutusta.
- Moroza – James, S. 2014. Oppiminen yhdessä olemalla. Miten voimauttava vuorovaikutus voi auttaa autismin kirjon lastasi oppimaan luonnollisella tavalla. Alkuperäisteos Learning through Social Connection.
- Nind, M. & Hewett, D. 2011. Voimauttava vuorovaikutus. Kehitysvammaliitto. Alkuperäinen teos: A Practical Guide to Intensive Interaction. BILD Publications.
- Webster-Stratton, C. 1992. Ihmeelliset vuodet. Ongelmanratkaisuopas 2-8-vuotiaiden lasten vanhemmille. Profami oy. Alkuperäisteos: The Incredible Years A Trouble-Shooting Guide for Parents of Children Aged 2-8.